

«Ο Ελληνικός Πυρετός»: Υπόδουλος Ελληνισμός, Νεομάρτυρες, Κρυπτοχριστιανοί, Υποδούλωση, Εξισλαμισμός (Μάιος 2014)

Αποσπάσματα από ΝΕΟ ΒΙΒΛΙΟ της Ειρήνης Καμπερίδου: "Επιτέλους, Αναπνέω Ελεύθερη, Γυναικείες Μαρτυρίες": <http://www.iwn.gr/product.asp?catid=17479>

Περιηγήτριες του 18^{ου}, 19^{ου} και αρχές 20^{ου} αιώνα επεξεργάζονται, με περίσσια λεπτομέρεια, τους διωγμούς, τον εκφοβισμό, τις καθημερινές άνομες πράξεις, τις λεηλασίες, τις προσβολές και την τρομοκρατία που υπέστησαν οι Χριστιανοί υπήκοοι των Οθωμανικών επικρατειών. Οι περιηγήτριες του 18^{ου} και 19ου αιώνα περιγράφουν την αντιμετώπιση των μη-μουσουλμάνων υποτελών λαών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ενώ εκείνες, του 20ού αιώνα ασχολούνται με την Επανάσταση των Νεότουρκων του 1908 και τους διωγμούς των μη-μουσουλμάνων υπηκόων, τις γενοκτονίες των Αρμενίων, των Ποντίων και τη Μικρασιατική Καταστροφή.

Ασχολούνται με το Ελληνικό στοιχείο και τις σχέσεις Ελλήνων και Τούρκων, τη μη-ανοχή της διαφορετικότητας, την ανελευθερία και τον κοινωνικό-θρησκευτικό ρατσισμό. [...] προβαίνουν σε βάσιμες πολιτικές αναλύσεις και σε ολοκληρωμένες εκτιμήσεις για την περίπλοκη διεθνή πραγματικότητα και τις ανάλογες συμπεριφορές που σηματοδοτούσαν οι εκάστοτε καταστάσεις και τα συμφέροντα μιας χώρας. Εξετάζουν τη στάση της υπόδουλης και της ελεύθερης Ελλάδας του 19ου αιώνα απέναντι στις Μεγάλες Δυνάμεις. Ασχολούνται με το Ανατολικό Ζήτημα και με τις επαφές, τις σχέσεις και τις συνεργασίες της Υψηλής Πύλης με τη Δύση. [...]

«Ο Ελληνικός Πυρετός»

Οι μαρτυρίες των δυτικών περιηγητριών που σχετίζονται με τη Μικρά Ασία, τον Πόντο, την Κύπρο και άλλες περιοχές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας παρέχουν, επίσης, πολύτιμες πληροφορίες **και για τη θέση των υποτελών λαών.**

Ωστόσο, παρατηρείται μία ιδιαίτερη ευαισθητοποίηση στις γυναικείες μαρτυρίες για την υποδούλωση εκείνων που αποκαλούσαν *απογόνους των αρχαίων Ελλήνων*, γεγονός που συνέβαλε στο να επικεντρωθεί ο γυναικείος λόγος στο ελληνικό στοιχείο, σε σύγκριση με τις περιγραφές για άλλους υπόδουλους/υποτελείς λαούς και υπηκόους της οθωμανικής επικράτειας. [...] οι λόγοι που ώθησαν τις περιηγήτριες να επικεντρώσουν την προσοχή τους ή να παρέχουν περισσότερο υλικό -στα έργα τους- για το ελληνικό στοιχείο, συγκριτικά μ' άλλους υποτελείς λαούς, μπορούν να αναζητηθούν στον ευρύτερο ρόλο που έπαιζε στις κοινωνίες ο απόηχος του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού.

Μολονότι κι άλλοι λαοί αγωνίστηκαν σκληρά για την εθνική τους ανεξαρτησία, οι περιηγητές αλλά και οι περιηγήτριες, ιδιαίτερα εκείνες του 19^{ου} αιώνα, ήταν επηρεασμένες από τον «Ελληνικό Πυρετό», δηλαδή το μεγάλο φιλελληνικό πνεύμα και ρεύμα της εποχής τους: τον ρομαντισμό και την εξιδανίκευση που επικρατούσε για την Ελλάδα, η οποία, κατά την εκτίμησή τους, υπήρξε η κοιτίδα του πολιτισμού και της δημοκρατίας, ο τόπος των αρχαίων φιλοσόφων, του Ομήρου και των *απογόνων των αρχαίων*, οι οποίοι είχαν καταφέρει μετά από 400 χρόνια δουλείας να διατηρήσουν την εθνική τους ταυτότητα /συνείδηση και να επαναστατήσουν.

Έτσι, ευαισθητοποιημένοι οι Δυτικοί, πέραν της αποστολής μη-κυβερνητικής αγγλικής, γαλλικής και αμερικανικής οικονομικής βοήθειας στον υπόδουλο ελληνισμό κατά τη διάρκεια του εθνικο-απελευθερωτικού αγώνα και των εξεγέρσεων που ακολούθησαν, **κατέφταναν και οι ίδιοι, γυναίκες και άνδρες, σε μεγάλο ποσοστό, για να βοηθήσουν και να συμμετάσχουν στον εθνικο-απελευθερωτικό αγώνα του ελληνισμού κατά του τουρκικού ζυγού.**

Οι γυναικείες μαρτυρίες, που ακολουθούν, αποτελούν αντιπροσωπευτικό δείγμα αυτού του φιλελληνικού ρεύματος, του «Ελληνικού Πυρετού»: αυτής της ιδιαίτερης ευαισθητοποίησης για εκείνους που θεωρούνταν *απόγονοι των αρχαίων Ελλήνων*. [...] Οι περιηγήτριες επεξεργάζονται, λεπτομερέστατα, τους διωγμούς, τον εκφοβισμό, τις καθημερινές άνομες πράξεις, τις λεηλασίες, τις προσβολές και την τρομοκρατία που υφίσταντο οι μη-μουσουλμάνοι υπήκοοι της οθωμανικής επικράτειας [...]

«Ο ζυγός της δουλείας» (Celine 1849)

Οι γυναικείες μαρτυρίες που ακολουθούν, αποτελούν αντιπροσωπευτικό δείγμα του προαναφερθέντος φιλελληνικού ρεύματος, του «Ελληνικού Πυρετού» των δυτικών περιηγητριών του 17^{ου}, 18^{ου} και 19^{ου}

αιώνα· της ιδιαίτερης ευαισθητοποίησης για εκείνους που θεωρούσαν απογόνους των αρχαίων Ελλήνων:

Ως απογόνους των αρχαίων Ελλήνων περιγράφει τους Αθηναίους του 17^{ου} αιώνα η Σουηδή περιηγήτρια Anna Akerhjelm (ne 1642-1688), η οποία συνόδευε, ως κυρία επί των τιμών, την κόμισσα Countess Koenigsmaark (Kathryn Carlotta de la Cardie), σύζυγο του Κόμη Koenigsmark, σ' όλες τις περιηγήσεις της. [...] περιηγήτριες του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα συγκρίνουν τους Έλληνες με τα αρχαία γλυπτά και υποστηρίζουν ότι πρόκειται για έναν λαό που έχει κληρονομήσει το κάλλος των αρχαίων προγόνων του. Εκτιμούν, επίσης, ότι οι Έλληνες, σε αντίθεση με τους Τούρκους, σέβονται το γυναικείο φύλο και πλέκουν το εγκώμιο του κάλλους των Ελληνίδων, παρατηρώντας, μεταξύ άλλων, ότι οι Ελληνίδες διατηρούν την αρχαία ελληνική ενδυμασία, την επιδεξιότητα στον αργαλειό όπως αναφέρεται και στα έπη του Ομήρου και χορεύουν σαν την αρχαία θεά Άρτεμη [...]

Η Celine (Countess Stephano), που βρισκόταν στη Χίο το 1817 και επέστρεψε το 1827, πέντε χρόνια μετά την Σφαγή του 1822, γράφει: «Αλίμονο! Κακότυχη χώρα! Πέντε χρόνια αργότερα, ήταν η μοίρα σου να πέσεις από τη βάρβαρη χαντζάρα του Τούρκου, ενώ οι ευρωπαϊκές Δυνάμεις παρακολουθούσαν καταστραφείς, παθηρά ασυγκίνητες. Θυσιάστηκες, εν ψυχρώ, στον βωμό της πολιτικής ισορροπίας και αφέθηκες να καταστραφείς, παρά τον ευγενή πατριωτισμό των ηρωικών παιδιών σου. Ο ισλαμισμός, αυτή η ανωμαλία στον πολιτισμό του σύγχρονου κόσμου, είναι αδυσώπητος και η μολυβιά του χαντζάρα καταστρέφει τη μεγαλοφυΐα του πιο ευγενικού έθνους στη γη. Η κατακτημένη Ελλάδα συνήθισε τον ζυγό της δουλείας και η πρόσφατη απελευθέρωσή της δεν θα την επαναφέρει, για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, στην κατάσταση που βρισκόταν πριν από τη βάρβαρη κυριαρχία των Τούρκων. Όταν επισκέφτηκα ξανά τον τόπο όπου αναπαύεται η μητέρα μου και μιλιόταν η γλώσσα των προγόνων μου, [...]

«Ο Υποτελής Έλληνας της Τουρκίας», το «φιλότιμο» και η «παλικαριά»

«*Βελτιώσου και περίμενε υπομονετικά*» είναι το σύνθημα των Ελλήνων της Τουρκίας» (Blunt 1878)

Οι περιηγήτριες εξυμνούν την «ανώτερη μεγαλοφυΐα των Ελλήνων», επισημαίνοντας επανειλημμένα ότι οι υποτελείς Έλληνες «διψούσαν για βελτίωση», «για μάθηση και γνώση». Περιγράφουν τον υπόδουλο ελληνισμό ως «την καλύτερη φυλή της Τουρκίας» και ως «ισχυρό και προοδευτικό λαό» με «ανεπτυγμένο πατριωτισμό» (Craven 1789:144-146, Blunt 1878:A' 35-61, Medberry 1853:359).

Διακρίνουν ότι επρόκειτο για έναν ανυπότακτο λαό, με ιστορική μνήμη, πατριωτικό πνεύμα και τάση για αντίσταση και εξέγερση, υπογραμμίζοντας κατ' επανάληψη ότι όλα τα σφάλματα και ελαττώματα των Ελλήνων οφείλονταν στην κακοδιοίκηση των Τούρκων [...]

«Δυστυχώς, οι πόλεις είναι γεμάτες Έλληνες»

Δεν εξυμνούν τον ελληνισμό όλες οι δυτικές περιηγήτριες· ακόμα και οι φιλελληνίδες αναφέρουν τα «ελαττώματα» των Ελλήνων: περιγράφονται ως «δουλοπρεπείς» και «ευέλικτοι», ως το «επικίνδυνο», «θανάσιμο», «εγωιστικό», «ανυπότακτο», «ταραχοποιό» και «εγκληματικό» ελληνικό στοιχείο, με τάση για «αντίσταση και εξέγερση», όπως οι Έλληνες της Κύπρου που αποτελούν «μόνιμο αγκάθι στο πλευρό της Αγγλίας» κ.ά.

Σ' αυτό το σημείο είναι σκόπιμο ν' αναφέρουμε ότι οι γυναικείες μαρτυρίες-περιγραφές διαφέρουν ανάλογα με την ιδεολογία, τις αποικιοκρατικές αντιλήψεις, τις πολιτικές θέσεις και τις κοινωνικές προκαταλήψεις των περιηγητριών. [...]

Το «επικίνδυνο ελληνικό στοιχείο» στην Κύπρο, «μόνιμο αγκάθι στο πλευρό» της Αγγλίας

Οι μαρτυρίες της Lady Brassey (Mrs. Annie Brassey) που αφορούν στα βρετανικά σχέδια κατοχής παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Σ' επιστολές της από την Κύπρο, το 1878, η Αγγλίδα περιηγήτρια μάς πληροφορεί ότι οι Άγγλοι, επειδή φοβήθηκαν την αντίσταση των «έξυπνων και πανούργων» Ελλήνων, αποφάσισαν να μεταφέρουν ένα μεγάλο αριθμό Τούρκων προσφύγων στην Κύπρο, έτσι ώστε να μην επικρατήσει το ελληνικό στοιχείο και τους αναγκάσει να αποχωρήσουν, όταν η Κύπρος περιέλθει κάτω από τη μόνιμη κυριαρχία της Αγγλίας [...]

Η μεταφορά μεγάλου μουσουλμανικού πληθυσμού στο νησί θα είναι σημαντική, ιδιαίτερα, όταν [η Κύπρος] γίνει μόνιμη ιδιοκτησία της Αγγλίας [...] Εάν όμως κυριαρχήσει το ελληνικό στοιχείο, θα αποτελεί μόνιμο [αέναιο] αγκάθι στο πλευρό μας, με πιθανό αποτέλεσμα να μας αναγκάσουν να την εγκαταλείψουμε [την Κύπρο], όπως έγινε και στην περίπτωση των Ιονίων Νήσων[...]

Οι δυτικές περιηγήτριες ασχολούνται με το Ανατολικό Ζήτημα, τις σχέσεις και συνεργασίες της Υψηλής Πύλης με τη Δύση, τη στάση και τη θέση της υπόδουλης Ελλάδας και της ελεύθερης Ελλάδας απέναντι στις Μεγάλες Δυνάμεις, την ενδυμασία, τα ήθη και έθιμα και την καθημερινή ζωή των υπόδουλων λαών, την προώθηση των γυναικείων σπουδών ή της γυναικείας εκπαίδευσης στην οθωμανική επικράτεια, την ελληνική παιδεία, το έργο των δυτικών εθελοντριών κατά την διάρκεια του κριμαϊκού πολέμου (1853-1856) όταν **χιλιάδες** γυναίκες, Γαλλίδες και κυρίως Αγγλίδες, ακολούθησαν τους συζύγους τους στον πόλεμο, χωρίς καμία πρόνοια ή προστασία από το κράτος τους κ.ά.

Η πλειονότητα των περιηγητριών προβαίνει σε βάσιμες πολιτικές αναλύσεις και ολοκληρωμένες εκτιμήσεις για την περίπλοκη διεθνή πραγματικότητα και για τις ανάλογες συμπεριφορές που σηματοδοτούσαν οι εκάστοτε καταστάσεις και τα συμφέροντα μιας χώρας. Οι περιηγήτριες του 18^{ου} και του 19^{ου} αιώνα επεξεργάζονται τους διωγμούς, τις καθημερινές άνομες πράξεις και τις προσβολές που υπέστησαν οι χριστιανοί υπήκοοι της οθωμανικής επικράτειας. Οι περιηγήτριες του 20^{ου} αιώνα ασχολούνται με την επανάσταση των Νεότουρκων, το 1908, τον Κεμάλ Ατατούρκ, τους διωγμούς των μη-μουσουλμάνων υπηκόων, τον αφανισμό των χριστιανών ή των μη-μουσουλμάνων της Μικράς Ασίας και του Πόντου, τη γενοκτονία των Αρμενίων, τη γενοκτονία των Ποντίων, τη Μικρασιατική Καταστροφή κ.ά. Αναμφισβήτητα, μας παρέχουν πληροφορίες και στοιχεία που χρήζουν περαιτέρω έρευνας. [...]

Εξισλαμισμός, νεομάρτυρες, κρυπτοχριστιανοί, υποδούλωση

[...] Σκλάβες για τα χαρέμια των Οθωμανών παρείχε και ο διάσπαρτος ανά την Οθωμανική Αυτοκρατορία υπόδουλος Ελληνισμός, όπως η Χίος, η Κρήτη, η Κάσος, η Εύβοια και τα Ψαρά. Την εποχή της εθνικοαπελευθερωτικής επανάστασης, τα σκλαβοπάζαρα της Κωνσταντινούπολης, της Σμύρνης και της Χίου ήταν γεμάτα με Ελληνίδες, ορισμένες από τις οποίες, είχαν προσφερθεί ως δώρα στον σουλτάνο Μαχμούτ Β΄ για το χαρέμι του [...]

Επιστολές Ελληνίδων, που επέζησαν από τη Σφαγή της Χίου

Ελληνίδες που επέζησαν της προσπάθειας αφανισμού του ελληνικού στοιχείου του νησιού από τους Τούρκους, σύρθηκαν στη δουλεία και έγραφαν σε φίλους και συγγενείς, εκλιπαρώντας οικονομική βοήθεια, για να εξαγοράσουν την ελευθερία τους. Οι επιστολές των γυναικών αυτών συντάχθηκαν περίπου δύο μήνες μετά την τριήμερη σφαγή της Χίου, μεταφράστηκαν και δημοσιεύθηκαν στην αγγλική γλώσσα την ίδια εποχή, δηλαδή το Μάιο του 1822, και στην κατοχή μας σήμερα έχουμε μόνο την Αγγλική μετάφραση.

Η πρώτη επιστολή συντάχθηκε από μία Ελληνίδα που είχε αιχμαλωτισθεί στο Κάστρο της Χίου [...]

Αποσπάσματα από ΝΕΟ ΒΙΒΛΙΟ της Ειρήνης Καμπερίδου Ειρήνης: "Επιτέλους, Αναπνέω Ελεύθερη. Γυναικείες Μαρτυρίες":

<http://www.iwn.gr/product.asp?catid=17479>